

CONSTANTIN MĂTASĂ ÎNTRE FRUNTAȘII MUZEOGRAFIEI ROMÂNEȘTI

de IOAN OPRÎȘ

Epoca după Unirea cea mare constituie și în cazul județului Neamț un exemplu de realizare a aspirațiilor pe planul constituirii nucleelor de colecții și de muzee ce-au pus bazele muzeografiei locale. Muzeu arheologic ca cel înființat în 1935 la *Calu-Iapa* de un grup de învățători, conduși de preotul C. Vrinceanu, erau efecte de ceea ce în zonă făcea de pe atunci Constantin Matasă¹. Iată cum munca și stăruința unui om constituie și de această dată un exemplu pentru contemporanii săi. Despre ceea ce făcea acesta, secretarul general al artelor, I. M. Sadoveanu, îl informa pe ministru: „în județul Neamț și în regiunile învecinate s-au făcut în ultima vreme foarte importante descoperiri de arheologie preistorică, găsindu-se obiecte tot atât de valoroase ca la Cucuteni și Ariușd, care aruncă o vie lumină asupra vechilor așezări autohtone și a continuității elementelor locale. Sufletul acestei mișcări este Preotul C. Matasă, parohul Parohiei Precista din Piatra Neamț, sub a cărui conducere — au făcut săpăturile și s-a organizat Muzeul preistoric și arheologic local”². Pentru a decurge în bune condiții măsurile de ocrotire și cercetarea vestigiilor, I. M. Sadoveanu propune:

- detașarea lui C. Matasă, temporară, pe 3 ani, în minister și delegarea lui cu conducerea lucrărilor în județ și regiunile învecinate;
- organizarea și dezvoltarea muzeului regional sub conducerea sa;
- întocmirea unei hărți arheologice a județului;
- fixarea unei sume necesare deplasărilor cercetătorului, 3000—4000 lei anual, din fondul ministerului și avizul Mitropoliei Moldovei pentru detașarea sa. Ca o consecință V. Iamandi, la 29 martie 1938, cu nr. 15026, aprobă detașarea lui C. Matasă în minister și toate măsurile propuse³. Din acest moment activitatea desfășurată de C. Matasă este recunoscută și sprijinită oficial, conducând în cîțiva ani la dezvoltarea surprinzătoare a patrimoniului muzeal și a datelor de ordin științific. În cele ce urmează prezentăm oțeva aspecte din activitatea sa în acest sens.

1 Adresa grupului de constituire către Ministerul Cultelor și Artelor, nr. 13/ iulie 1935, menționa constituire așezămîntului la 30 iunie 1935 din motivația protejării numeroaselor vestigii arheologice descoperite întîmplător, în *Arh. CMI*, Fond 5.15, Dos Muzeul Arheologic Piatra Neamț.

2 Referatul Direcției Artelor, 29 martie 1938, nr. 526, în *Arh. MCA*, Direcția Artelor, Dos. 77/1938, f. 3.

3 *Ibidem*.

În vara anului 1938 C. Matasă întreprinde următoarele : la 17 mai identifică 4 așezări preistorice în raza comunei Negrești ; între 20—22 mai sapă împreună cu Ec. Vulpe stațiunea de pe Dealul Stanciului (com. Costișa) ; la 24 mai mai face un sondaj, tot cu Ec. Vulpe, la Piciorul Moienii (Costișa) ; la 1 iunie notează bisericile de lemn de la Bărcu (1700) și Bistricioara, iar la 19 iunie începe săpăturile de la Traian, cu Vl. Dumitrescu, că la 30 iunie să se mute pe șantierul de la Văleni (Petrodava) ⁴.

Vara respectivului an a fost deosebit de bogată, așa cum reiese din raportul întocmit la 11 octombrie către minister ⁵. În iulie sînt cercetate așezările de la Blăgești, Valea lui Ion (jud. Bacău), Borlești și Tazlău, identificîndu-se 3 noi așezări eneolitice și urme medievale ; la 7 august face un sondaj prilejuit de o alunecare de deal la Horodiștea-Calu, iar la 16 august începe săpăturile din zona Tg. Neamț, efectuate împreună cu Ec. Vulpe, la Pometea, Urecheni, Grași, Petricani și Tîrpești ; Apoi execută sondaje la Pometea, în 17, dar rezultatele se dovedesc slabe, ca și cele din ziua următoare de la Tîrpești și din 19 august de la Cetatea Neamțului. Între 21—29 august, tot cu Ec. Vulpe, reia săpăturile făcute în 1936, la Izvoare, obținînd un material foarte bogat. La 10 septembrie mută șantierul la Dealul Găinăriei-Căciulești și Dealul lui Tănăsă-Mărgineni, unde sapă pînă la 15 septembrie. În 20 septembrie anunță identificarea a 4 așezări preistorice și daco-romane la Ghigoești și Cetățuia Frumușica ca să încheie campania la 30 septembrie cu un sondaj la Bolovoiaia-Văleni. Pentru o singură campanie energia arheologului a presupus singurul reazim la solicitarea extremă pe care o presupuneau deseale sondaje și mișcări. Din păcate ministerul, cum vom vedea, lasă ca toate fondurile necesare acestor investigații să fie realizate tot prin strădania arheologului, care conducea ca președinte „Casa Națională a Reginei Maria” din Piatra Neamț. Acestea se fac ca urmare a încasărilor pe care această casă le realiza din conferințe ținute de trimișii ministerului. La 20 noiembrie 1938 de exemplu, pietrenii îl au ca invitat pe P. Comarnescu, la 11 decembrie conferențiază Adrian Maniu, apoi vin trupe de la Opera Română cu Aura Davideanu și N. Brânzeu care au cîntat în folosul arheologiei și muzeografiei din Piatra Neamț ! ⁶.

Președintele „Casei Naționale” se adresa astfel conducerii ministerului : „Campania de exploarări arheologice, pe care Muzeul Casei Naționale „Regina Maria” din Piatra Neamț, urmează să o întreprindă anul viitor, va cuprinde un număr mai mare de lucrări — date fiind rezultatele surprinzător de interesante de pînă acum — e firesc să ne îngrijim din vreme de fondurile necesare. Dată fiind puțina înțelegere, la noi, pentru o astfel de acțiune și pentru aceasta neputînd pune multă nădejde în subvenții și ajutoare, vă rugăm respectuos, să faceți ca Ministerul Artelor, în cadrul acțiunilor sale de propagandă și educație artistică, să organizeze la Piatra Neamț cîte un festival artistic precedat de o bună confe-

⁴ Raport C. Matasă către ministru, 12 iulie 1938, în *Arh. MCA*, Dös. 77/1938, f. 34.

⁵ Loc. cit., f. 44.

⁶ Loc. cit., Dös. 77/1938, f. 39.

rință, în lunile noiembrie, decembrie, ianuarie și februarie viitor, urmînd ca beneficiul să fie destinat dezvoltării Muzeului Arheologic din Piatra și continuarea săpăturilor. De găzduirea și masa artiștilor și a conferențiarului ne vom îngriji noi, celelalte cheltuieli privind Ministerul”⁷.

Și-n anii 1939 și 1940 eforturile de a investiga arealul județului va continua, dovadă raportul adresat ministerului. Cel pentru anul 1940 menționa : în agust cercetarea Văii Troțușului, verificîndu-se stațiunile de de la Podei-Tg. Ocna, Răcăuți, Tg. Ocna, iar între 26—30 august săpăturile de la Frumușica. Tot în august C. Matasă făcea o documentare asupra materialului arheologic din patrimoniul muzeelor din Sf. Gheorghe și Brașov. În noiembrie (20—26) executa o amplă perigheză în județul Bacău, identificînd stațiunea La Tène de la Valea Rea-Rahova, cea de la Aldești și Cetea, în decembrie timpul este rezervat studiului și întregirii materialului recoltat, iar în ianuarie 1941 studiază malul drept al Bistriței — regiunea Cîmpului lui Dragoș și cu scopul culegerii toponimiei locale⁸. Eforturile învățatului nu rămîn fără ecou și sînt sprijinite de confrăți : în vara anului 1940 Scarlat Lambrino îl delegă pe I. Nestor la Piatra Neamț din partea Muzeului Național de Antichități. Ca director al Muzeului Național el apreciază : „Bogăția materialului adunat acolo de sîrguința întemeietorului care prin munca sa neobosită și luminată a creat oel mai bogat și mai frumos muzeu al ceramicii pictate, cu care se mîndrește preistoria Moldovei”⁹.

Deși Ministerul Artelor începe să acorde un fond de 100.000 lei, muzeul continuă să apeleze la contribuția publică, în 1943 neavînd încă nici un post salarizat integral în schema sa de funcționare, ceea ce-l determină pe C. Matasă să ceară un post de preparator¹⁰. Viziunea de arheolog, dar și simțul său special pentru muzeologie, fac din C. Matasă un precursor a cărui activitate se cere încă bine studiată și făcută cunoscută. El poate fi întîlnit în acțiunile de protejare, nu numai de cercetare, prin măsuri de protejare a siturilor arheologice. Astfel, se alătură lui N. Grigoraș care sesiza la 9 decembrie 1943 Comisiunii Monumentelor Istorice situația gravă a cetății Smederova, devastată prin folosința zidurilor ei drept carieră. N. Grigoraș cere exproprierea și cercetarea obiectivului, C. Matasă intervenind în anul 1944 la Ministerul de Interne pentru a stopa gravele încălcări ale legii¹¹.

Arheologul C. Matasă afirma în 1948 despre stațiunea de la Podei-Tg. Ocna că este „singura stațiune, din oîte se cunosc pînă în prezent la noi, care permite ca civilizația preistorică — înfățișată prin oamenii

7 Loc. cit., Dos. 77/1938, adresa din 14 septembrie 1938, f. 39.

8 Loc. cit., Dos. 99/1941, Referat C. Matasă, 21 ianuarie 1941.

9 Loc. cit., Dos. 99/1941, Referat S. Lambrino, 19 februarie, 1941.

10 Loc. cit., Don. 81/1943, f. 56-57, adresa Muzeului Regional de Arheologie Piatra Neamț, nr. 40/1943, 24 noiembrie și nr. 45/30 noiembrie.

11 Măsurile de protecție sînt luate de CMI, prin intervenția președintelui C. Daicoviciu, în 1948, acesta delegîndu-l pe arheologul Șt. Balș care face ridicarea cetății cf. Adresa Institutului A. D. Xenopol, nr. 22/1944 și CMI către Ministerul de Interne nr. 224/1944; Referat 501/1948 V. Brătulescu către C. Daicoviciu.

ceramicii de stil B — să poată fi studiată cu cele mai complete și bune rezultate”¹².

Omul de cultură C. Matasă a fost cel ce recomanda cumpărarea casei Veronicăi Micle de la Tg. Neamț și transformarea ei în muzeu¹³. Muzeologul și arheologul C. Matasă cere completarea legislației (Legea descoperirii și conservării obiectelor antice, 1842 „după care un proprietar poate refuza exploatarea sau poate cere sume exagerate ca despăgubiri, atunci când stațiunea se găsește pe terenul său”¹⁴.

Prezența activă într-o zonă bogată în monumente arheologice și istorice, C. Matasă lasă posterității nu numai rezultatele unui eminent arheolog, ci — ceea ce este mai important — : un patrimoniu rezultat ca urmare a unei susținute cercetări și identificări a tezaurului arheologic, ocrotit într-un din muzeele de seamă ale țării. Și mai lasă imaginea unui mare ob de bine, dăruit întrutotul cauzei istorice țării sale.

12 Adresa Muzeului județean de artă și arheologie Piatra Neamț, nr. 19/1948, în *Arh. CMI*, Fond, 5.30, Dosar Muzeul Piatra Neamț.

13 Adresa nr. 31/17 mai 1948, loc. cit. supra.

14 Adresa nr. 130/30 decembrie 1947, loc. cit. supra.